

Wojciech Kotasiak

Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 19, 439-444

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kościół z Rogowa. Rozebrano i po przewiezieniu na teren skansenu poddano wstępnym zabiegom konserwatorskim takie elementy wystroju, jak: prospekt organowy, ołtarz główny i boczne, a także polichromowane deski stropu i ścian.

W 1995 roku muzeum odwiedziło ponad 33 000 osób. Rosnąca z roku na rok frekwencja jest dowodem na rosnące zainteresowanie działalnością muzeum i zarazem nagrodą za starania o uatrakcyjnienie naszej oferty.

Jacek Łagowski

MUZEUM HISTORYCZNO-
-ARCHEOLOGICZNE
W OSTROWCU ŚWIĘTOKRZYSKIM

1993

Podobnie jak w latach poprzednich szczególny akcent w pracy muzeum położono na wystawiennictwo czasowe, gdyż właśnie dzięki ekspozycjom czasowym osiągnięto wzrost zainteresowania muzeum. Dla poszerzenia powierzchni ekspozycyjnej dokonano przebudów dwu sal w podziemiach muzeum (110 m²), przeznaczając je na prezentacje plastyki współczesnej. Dzięki temu w 1993 r. można było zorganizować dziewięć wystaw okresowych:

1. Wystawa *Ostrowiec, dobra ostrowieckie i ich właściciele od XVI do XIX wieku*, autorstwa Waldemara Broćka, była rezultatem badań naukowych autora nad początkami Ostrowca, a jednocześnie stanowiła wstęp do przygotowywanych na rok 1997 obchodów 400-lecia powstania Ostrowca.
2. Ekspozycja *W morzu i na morzu* przygotowana została we współpracy z Centralnym Muzeum Morskim w Gdańsku. Jej autorami byli: Zofia Kowalczyk i Wojciech Kotasiak. Tworzyły ją trzy tematy: pierwszy – polskie malarstwo marynistyczne XIX i XX w. i kolekcja miedziorytów Reinera Noomsa (XVII w.) ze zbiorów Muzeum Narodowego w Gdańsku; drugi – „Szanty”, czyli kultura materialna związana z życiem na XIX-wiecznych żaglowcach (m. in. eksponowano dwa okazałe modele tych statków); trzeci – to ekspozycja modeli mórz południowych.

3. Wystawę *Nie tylko Inkowie* przygotowali: Anna Styczyńska i Urszula Gomuła. Powstała ona w oparciu o zasoby Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi.
4. Wystawa *Akwarele i rysunki Jana Stempniaka, Jana Fazanowicza i Maryli Żakowskiej z lat 1939–1945*, przygotowana przez zespół pracowników muzeum, stanowiła prezentację ikonografii Ostrowca przechowywanej w zbiorach naszego muzeum. W pomieszczeniach galerii plastyki urządzono pięć wystaw:
5. Poplenerowa wystawa Grupy 10 pt. *Kazimierz 92*,
6. Wystawa fotograficzna *Impresje bieszczadzkie*,
7. Malarstwo i grafika Aleksieja Gierasimowa pt. *Lwów*,
8. Wystawa poplenerowa *Kazimierz 93*,
9. *Czahary 93* – pokłosie pleneru malarskiego w Zawichoście.

Poza tym urządziliśmy dwie wystawy poza siedzibą muzeum:

- w Muzeum Okręgowym w Sandomierzu odtworzyliśmy wystawę z 1992 r. – *Legenda i historia Polski Piastów* (realizacja: Wojciech Kotasiak)
- w Muzeum Okręgowym w Piotrkowie Trybunalskim – *Neolityczne kopalnie krzemienia w Krzemionkach Opatowskich* (realizacja: Czesław Zybala).

W 1993 r. czynne były w Ostrowcu następujące ekspozycje stałe:

- *Fajanse i porcelana z manufaktury w Ćmielowie (XIX i XX w.)*,
- *Poczet książąt i królów polskich wg Marcella Bacciarellego i Jana Bogumiła Plerscha (koniec lat 90. XVIII w.)* – zespół 33 płócien, depozyt Muzeum Narodowego w Warszawie, a w Oddziale w Krzemionkach:
- *Zarys pradziejów człowieka od paleolitu po epokę żelaza*,
- *Krzemieniarstwo i górnictwo neolityczne w Krzemionkach*,
- dwie podziemne trasy turystyczne w zabytkowych zrobach kopalni krzemienia o łącznej długości 220 mb.

Organizowanym wystawom towarzyszyły wydane przez muzeum katalogi:

- katalog-komentarz do wystawy *Ostrowiec, dobra ostrowieckie i ich właściciele od XVI do XIX wieku*, autor – Waldemar Brociek, obj. 1,9 aw., nakł. 1000 egz.,

- przewodnik do wystawy *Szanty*, autor – Zofia Kowalczyk, obj. 1 aw., nakł. 300 egz.,
- przewodnik do wystawy *Muszele mórz południowych*, autor – Zofia Kowalczyk, obj. 1 aw., nakł. 300 egz.

Poza wystawami stałą ofertą muzeum były koncerty muzyczne i imprezy okolicznościowe. W sumie urządzono 12 koncertów i 7 imprez okolicznościowych. Występowali na nich m. in. Wiesław Ochman (tenor), Jarosław Powichrowski (skrzypce), Barbara Abramowicz (sopran), Tatiana Szebanowa (fortepian), Artur Jaroń (fortepian), Collegium Musicum przy Filharmonii im. Oskara Kolberga w Kielcach.

Łączna frekwencja w naszym muzeum i w Oddziale w Krzemionkach wyniosła 39 276 osób. Szczegóły w tabeli na s. 443.

W 1993 roku zbiory muzeum powiększyły się o 62 pozycje inwentarowe, z czego do działu historii wpłynęły 34 pozycje, a do działu sztuki 28.

Zabiegi konserwatorskie przeprowadzono na 36 obiektach, zakonserwowano m. in.:

- przywilej Dymitra Wiśniowieckiego dla cechu szewców i kowali denkowskich (poł. XVII w.);
- plan osady Denków z 1874 roku;
- korespondencję ostrowieckiej gminy żydowskiej z proboszczem Denkowa z 1720 roku.;
- 33 portrety książąt i królów polskich malowanych przez Marcella Bacciarellego i Jana Bogumiła Plerscha w końcu XVIII w. (kontynuacja z 1992 r.).

Biblioteka muzealna powiększyła swój stan posiadania o 230 wol., w tym było 19 darów. Ponadto zakupiono do zbiorów bibliotecznych 99 płyt analogowych z nagraniami utworów kompozytorów europejskich od XVII do XX w. włoskiego edytora Fratelli Fabbri.

Z działalności gospodarczej na uwagę zasługuje wyposażenie muzeum w nowoczesny, uniwersalny sprzęt wystawienniczy. Między innymi zakupiono komplet aluminiowych gablot pulpitowych i zestaw elementów witryn aluminiowych pozwalający montować dowolne przeszklone kombinacje wielkogabarytowe.

W Oddziale w Krzemionkach wybudowano nowy pawilon magazynowy dla zbiorów archeologicznych pozyskiwanych podczas badań wykopaliskowych na terenie prakopalni.

1994

W muzeum w Ostrowcu 7 lutego odbyło się spotkanie dyrektorów muzeów z ościennych województw. Celem utworzonego na tym spotkaniu Związku Muzeów Małopolskich było nawiązanie współpracy dla wymiany informacji, wystaw, dostępu do zasobów muzealnych i innych wspólnych przedsięwzięć. Pierwszymi jego sygnatariuszami byli dyrektorzy muzeów z Radomia, Nowego Sącza, Tarnowa, Tarnobrzega, Zamościa, Ostrowca, Sandomierza i Skarżyska-Kam. Z biegiem czasu dołączyły inne muzea: z Rzeszowa, Przemyśla, Bochni, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa; muzea: historyczne i etnograficzne z Sanoka, Muzeum Zamkowe w Łańcucie, Muzeum Wsi Kieleckiej. Sekretariat Związku zlokalizowano w muzeum w Ostrowcu. Rok 1994 był czasem kształtowania form i zasad wzajemnej współpracy.

W tym czasie w muzeum urządzono dziewięć wystaw, a niektóre z nich powstały w wyniku nawiązanej współpracy.

1. *Zaczarowany świat starej zabawki* (wystawa ze zbiorów Marka Sosenki z Krakowa),
2. *Zawichojskie plenery* (wystawa poplenerowa grupy Czahary),
3. Wystawa fotografików Grupy V z Ostrowca,
4. *Krajobrazy naturalne* (malarstwo Jacka Kisiela),
5. *Strój ludowy i zdobnictwo prowincji Quiz-Hou* (wypożyczenie z Ambasady Chińskiej Republiki Ludowej w Warszawie),
6. *Plastyka niezależna* (wystawa malarstwa grupy artystów woj. kieleckiego),
7. *W krainie baśni* (wystawa scenografii teatralnych teatrów kukielkowych i lalek teatralnych ze zbiorów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi),
8. *Malarstwo Andrzeja Dobka*,
9. Poplenerowa wystawa Grupy 10 z Ostrowca.

Poza siedzibą muzeum urządzono dwie wystawy:

- *Neolityczne kopalnie krzemienia w Krzemionkach Opatowskich* (realizacja Czesław Zybala) w Muzeum Regionalnym w Tomaszowie Mazowieckim,
- *Ja! Gombrowicz!* (scenariusz i realizacja Wojciech Kotasiak) w Domu Kultury w Ćmielowie.

Do stałych wystaw w muzeum w Ostrowcu dołączyła jeszcze jedna ekspozycja – *Srebra stołowe z 2. poł. XIX i pocz. XX w.* wg pomysłu Urszuli Gomuły.

W 1994 r. muzeum zorganizowało szesnaste koncerty muzycznych, podczas których wystąpili m. in.: Gajane Chastian, Regina Knauer i Michael Knop (Austria), Agnieszka Fatyga, Bogusław Kaczyński, Krystyna Tyburowska, Jan Wilga, Joanna Kawalla, Wojciech Młynarski, Wiesław Gołas, Maria Fołtyn, A. Zagdański, Ludmiła Kondraszewska i R. Piradowa (Ukraina).

W związku ze zbliżającą się rocznicą 400-lecia Ostrowca zorganizowano konferencję naukową poświęconą początkom Ostrowca i wyjaśnieniu daty założenia miasta (wygłoszono 5 referatów i 3 komunikaty).

Działalność wydawnicza muzeum obejmowała różne formy edytorskie. Wydano trzy barwne afisze, dotyczące wystaw muzealnych; w firmie PHU Droz-Art w Lublinie wydano pięć tematów barwnych pocztówek, reklamujących nasze zbiory oraz Oddział w Krzemionkach, każdy temat w nakładzie 2000 egz. Wydano cztery foldery do wystaw plastyków eksponujących swoje prace w muzealnej galerii (skład komputerowy, powielenie na ksero, oprawa własna). Opracowano i oddano do druku dwie publikacje książkowe:

- Materiały z sesji naukowej poświęconej 400-leciu powstania miasta Ostrowca (obj. 6 aw., nakł. 200 egz.),
- Monografia historyczna *Żydzii ostrowieccy XVII–XX w.*, autorstwa Reginy Renz, Adama Penkalli i Waldemara Broćka (planowana objętość 9 aw., nakł. 1000 egz.)

Frekwencja w muzeum w Ostrowcu i w Oddziale w Krzemionkach wyniosła 48 799 osób.

Zbiory muzealne powiększyły się o 159 pozycji inwentarzowych, z czego 104 obiekty zasiliły dział historii, a 55 dział sztuki. Spośród cenniejszych nabytków należy wymienić:

- 7 polskich tłoków pieczętnych z XVII, XVIII i XIX w.;
- zbroja kolczo-płytkowa z 1. poł. XVII w.;
- strzelba francuska z bagnetem z lat 30. XIX w.;
- karabin kapiszonowy z 1. poł. XIX w.;
- rohatyna z XVII w.;
- monety z czasów Władysława Jagiełły;
- émielowski serwis obiadowy z pocz. XX w.;

- cukiernica srebrna, wyrób polski z pocz. XX w.;
- srebrna czara, tzw. szampanka, Berlin, kon. XIX w.

Zbroja kolczo-płytkowa została poddana konserwacji w pracowni konserwatorskiej Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie.

Podręczna biblioteka muzealna powiększyła swój stan posiadania o 93 wol., w tym 13 starodruków.

Muzeum zorganizowało badania archeologiczne na stanowisku nowożytnym w miejscowości Świrna k. Ostrowca, w miejscu, gdzie wg dokumentów historycznych położony był dwór Rawitów – średniowiecznych właścicieli dóbr ostrowieckich. Wykopaliska poprowadziła mgr Ewa Rytter. Rozpoznanie potwierdziło obecność pozostałości murowanego dworu. Zinwentaryzowano zarys części zachodniej zabudowy, pozostałości sklepień piwnicznych, nieco ceramiki datowanej na koniec XVI i 1. poł. XVII w. oraz sporo elementów lapidaryjnych (piaskowcowe pozostałości nadproży i węgarów). Poza tym współuczestniczyliśmy w pracach archeologicznych rozpoznających zasięg pracowni krzemienarskiej przy szybie górniczym Nr 610 w rezerwacie archeologicznym w Krzemionkach. Badania prowadził dr Wojciech Borkowski z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie.

Z prac gospodarczych przeprowadzonych w obydwu muzeach wymienić należy: kapitalny remont studni głębinowej w Oddziale w Krzemionkach, tamże adaptację sali konferencyjnej na salę kawiarniano-rekreacyjną dla zwiedzających, a w muzeum w Ostrowcu wykonanie podjazdu do pałacu z odzyskanej kostki granitowej.

Wydarzeniem szczególnym dla muzeum było uznanie rezerwatu archeologicznego w Krzemionkach za pomnik historii. Aktu nadania tego statusu piętnastu najznakomitszym zabytkom i zespołom zabytkowym w Polsce dokonał Prezydent Rzeczypospolitej Lech Wałęsa 8 września 1994 roku w Pałacu Namiestnikowskim. Na uroczystość zostali zaproszeni: Wojewoda Kielecki Zygmunt Szopa, Wojewódzki Konserwator Zabytków Anna Piasecka, Prezydent Miasta Ostrowca Zygmunt Kałamaga i dyrektor Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Wojciech Kotasiak. Decyzja w tej sprawie została

ogłoszona w Monitorze Polskim z 16 września 1994 r. nr 50, poz. 419. Uznanie rezerwatu archeologicznego w Krzemionkach za pomnik historii miało wyłącznie symboliczne znaczenie.

1995

Rok 1995 zaznaczył się w historii Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu wydarzeniem, które zwróciło uwagę środowiska archeologów na rezerwat w Krzemionkach. Powodem było zorganizowanie przez kilka podmiotów naukowych w Polsce – w tym głównie Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie – VII Międzynarodowego Kongresu Krzemieniarstwa. Impreza naukowa, trwająca od 1 do 10 września, przez 5 dni odbywała się w Ostrowcu i Krzemionkach. Wzięło w niej udział 167 archeologów i geologów z 23 krajów. Sumowano wyniki badań w trzech obszarach tematycznych: geologii krzemienia, górnictwa krzemienia, technicznych aspektów jego obróbki i zastosowań w pradziejach. Łącznie wygłoszono 77 referatów i przedstawiono 10 posterów.

Kongres spowodował szereg działań w obrębie rezerwatu w Krzemionkach. Przede wszystkim zrealizowano do końca postulat konserwatorski dla podziemnej ekspozycji drugiej trasy w zabytkowych zrobach górniczych. Dotyczył on wyeksponowania wyrobisk przy zachowaniu pełnej izolacji klimatycznej kopalni. Poza tym wybudowano węzeł sanitarny dla obsługi zwiedzających kopalnię.

W 1995 r. muzeum zorganizowało jedenaście wystaw czasowych:

1. *Legenda Tadeusza Kościuszki* – wystawa skonstruowana z zabytków wypożyczonych z muzeów krakowskich,
2. *Ksiądz Jan Wiśniewski – historyk diecezji sandomierskiej* – wystawa wypożyczona z Muzeum Okręgowego w Radomiu, wzbogacona zabytkami z Muzeum Diecezjalnego w Sandomierzu,
3. Wystawa ornitologiczna *Ptaki, ptaszki i ptaszyska*, pochodząca w całości z Muzeum Przyrodniczego PAN w Krakowie,
4. *Rodzina Sanguszków – pamiątki i portrety rodzinne*, powstała we współpracy z Muzeum Okręgowym w Tarnowie,
5. *Rzeźby Leszka Drózdza*, plastyka amatora ze Starachowic – pierwsza prezentacja tego utalentowanego rzeźbiarza,

6. Wystawa *ART-EKO 94* była rezultatem pleneru artystów i fotografików, którzy podjęli ważny społecznie temat ochrony środowiska.

7. Malarstwo pejzażowe Lidii Molinsky – wystawa artystki pochodzącej z Ostrowca, obecnie działającej w Niemczech,

8. Wystawa rzeźb Marka Celucha, ludowego rzeźbiarza z Solca n. Wisłą – pierwsza prezentacja tego twórcy w Ostrowcu,

9. Poplenerowa wystawa *ART-EKO 95* grupy artystów fotografików i plastyków, którzy pracowali nad tematem ochrony środowiska.

10. *Tkaniny artystyczne Teresy Kozakiewicz*, absolwentki słynnej szkoły Kenara w Zakopanem – pierwszy pokaz w Ostrowcu; autorka wystawy pracuje i tworzy w Ostrowcu.

11. Pejzaże ze Lwowa ukraińskiego malarza Romana Wowko.

W 1995 r. odbyło się w muzeum 14 koncertów muzycznych z udziałem takich wykonawców, jak: Ewelina Hańska, Feliks Gałęcki, Ulrike Anton (Austria), Carlos Rivera (Ekwador), Wakiro Tagucci (Japonia) Taddeus Wolf (USA), Wanda Wilkomirska, Keiko Yamazaki (Japonia), Alicja Majewska, Anna Pietrzak, Zbigniew Wodecki, Kazimierz Korcz, Zespół Mozaika (Ukraina), Camerata Cracoviensis i Collegium Musicum z Kielc.

Na szczególną uwagę zasługuje nawiązanie współpracy z Telewizją Kablową DAMI w Ostrowcu, która wyemitowała w 1995 r. 14 programów oświatowych traktujących o zabytkach naszego muzeum oraz o najciekawszych obiektach zabytkowych w Ostrowcu i jego okolicy. Dziesięć tematów opracował Wojciech Kotasiak, 3 – Waldemar Brociek, 1 – Urszula Gomuła i 1 – Izabela Wysocka.

Efektom działalności wydawniczej muzeum w 1995 r. były następujące publikacje:
 – Materiały z sesji naukowej poświęconej 400-leciu miasta Ostrowca (praca zbiorowa),
 – Katalog wystawy malarstwa Lidii Molinsky (autor: W. Kotasiak, obj. 2 aw., nakł. 500 egz. w dwóch wersjach językowych: polskiej i niemieckiej),
 – Informator *Rzeźby Marka Celucha* (autor W. Kotasiak, składanka),
 – Informator *Tkaniny Teresy Kozakiewicz* (autor W. Kotasiak, składanka),
 – Informator *Malarstwo Romana Wowko* (autor W. Kotasiak, składanka).

Wydano ponadto 5 barwnych plakatów, reklamujących wystawy czasowe muzeum (wg projektów: Tadeusza Szypowskiego i Andrzeja Dobka).

Frekwencja w muzeum w Ostrowcu i w Oddziale w Krzemionkach wyniosła 47 373 osoby.

Geefsa w Brukseli. Rzeźba ta była niegdyś częścią wyposażenia pałacu Wielopolskich – obecnej siedziby muzeum. Poważnie uszkodzona w okresie powojennym, pozostała w muzeum. Po konserwacji zdobi jego hol.

FREKWENCJA W MUZEUM HISTORYCZNO-ARCHEOLOGICZNYM W OSTROWCU
W LATACH 1993–1995

	1993	1994	1995
Wystawy stałe	6 517	8 501	6 749
Wystawy czasowe	9 881	13 297	14 021
Lekcje muzealne	–	30	–
Odczyty i spotkania	171	–	174
Sesje naukowe	–	83	–
Koncerty	950	2 566	1 130
Filmy video	–	2 303	–
Imprezy okolicznościowe i in.	436	364	290
Razem w siedzibie w Ostrowcu	17 952	27 144	22 364
Oddział w Krzemionkach	21 324	21 655	25 009
Ogółem	39 276	48 799	47 373

Zbiory muzeum powiększyły się o 152 obiekty, z czego do działu historii wpłynęły 133 muzealia, a do działu sztuki – 19.

Do najcenniejszych zabytków należy zaliczyć:

- morion gruszkowy, XVII w.;
- misiurka, XVIII w.;
- strzały do łuku i włócznia, XVIII w.;
- kolekcja tłoków pieczętnych miast i urzędów guberni kieleckiej z 2. poł. XIX w.;
- 10 grafik z poł. XIX w.;
- akwarela Antoniego Piotrowskiego – scena rodzajowa w małym miasteczku, pocz. XX w.;
- dwa portrety olejne z 1. poł. XIX w. przedstawiające: Franciszka Ksawerego Druckiego-Lubeckiego i Teresę Scipio del Campo (malarz nieznan);
- jad srebrny, koniec XIX w.

Konserwacji poddano dwa wspomniane wyżej portrety (łącznie z zabytkowymi ramami) oraz pełnopostaciową rzeźbę alabastrową, utrzymaną w typie rzeźby Kory z Albani, wykonaną w warsztacie Guillaume'a

Stan biblioteki muzealnej na koniec 1995 r. wynosił 3884 wol.; powiększył się w tym roku o 135 wol. zakupionych i 178 подарowanych.

Znaczącym przedsięwzięciem muzeum było powołanie kolegium redakcyjnego do napisania monografii historycznej miasta Ostrowca. Stało się to w wyniku porozumienia dyrekcji muzeum z Zarządem miasta Ostrowca, który podjął się sfinansowania całości przedsięwzięcia. Kolegium utworzyli: Wojciech Kotasiak – przewodniczący (odpowiedzialny za całość), prof. dr hab. Zenon Guldon, prof. dr hab. Jerzy Piwek, prof. dr hab. Regina Renz, dr hab. Krzysztof Urbański, dr Marian Babaszek, dr Jerzy Bąbel, mgr Waldemar Brociek. Zakończenie prac redakcyjnych przewidziano w grudniu 1996 roku.

Z zadań remontowo-konserwatorskich zdołano wykonać remont sal wystawowych polegający na wymianie instalacji elektrycznej, założeniu oświetlenia halogenowego, pomalowaniu wnętrza i założeniu żaluzji okiennych typu VERTICA. Poza tym odnowiono

elewacje budynku i wykonano remont zewnętrznych schodów. Kapitalny remont instalacji elektrycznych przeprowadzono także w podziemnych trasach turystycznych w Oddziale w Krzemionkach. Ponadto w obrębie trasy Nr 1 zrealizowano pierwszy – eksperymentalny – etap prac konserwatorskich polegający na wzmocnieniu górotworu przez

podmurowanie części zdegradowanych oraz zainiekowaniu spoiwa naturalnego w warstwy stropowe. Wykonano też połączenie wodociągowe w Krzemionkach pomiędzy wewnętrznym ujęciem wodnym a nowym węzłem sanitarnym.

Wojciech Kotasiak